

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

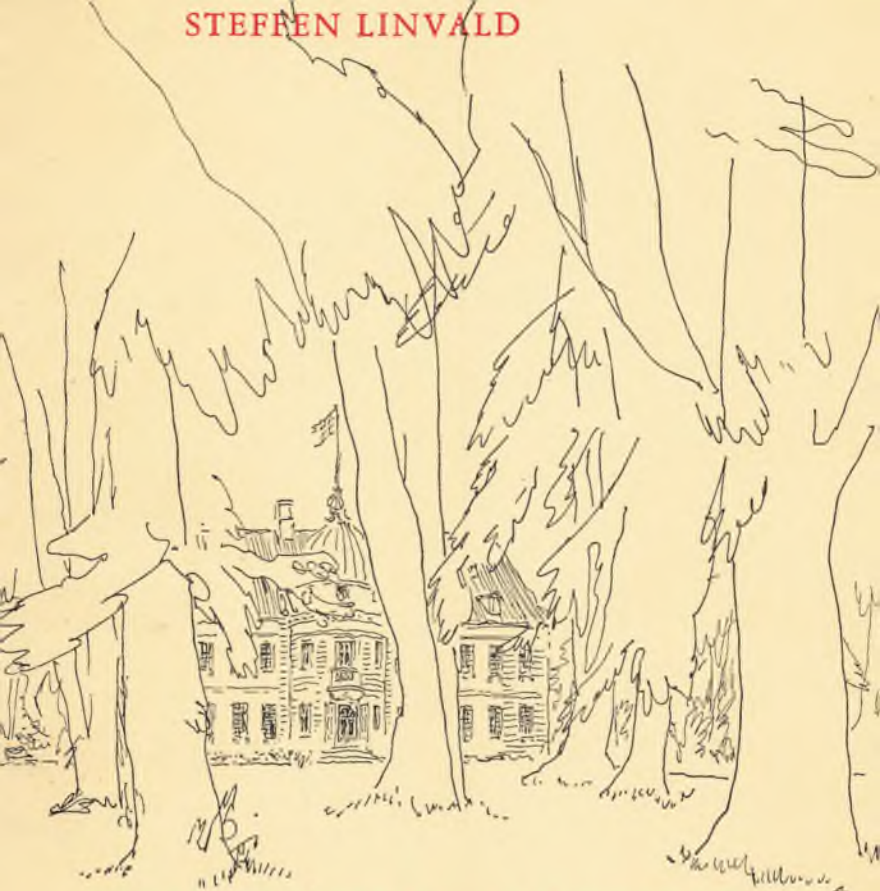
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

STEFFEN LINVALD

BERNSTORFFSVEJ ^{Rich}

*Bøndernes gårde bliver
til et moderne villakvarter*

Tegninger af Kai Rich

K Ø B E N H A V N 1 9 7 0

STEFFEN LINVALD

BERNSTORFFSVEJ

*Bøndernes gårde bliver til et
moderne villakvarter*

TEGNINGER AF
KAI RICH

C. CHRISTOFFERSENS BOGTRYKKERI A/S

**»Bernstorffsvej« er udsendt som privattryk af
C. Christoffersens Bogtrykkeri a/s
til firmaets forretningsforbindelser og venner
i anledning af jul og nytår 1970/71**

Denne lille bog kan betragtes som en fortsættelse af skriftet om Hellerup, der udkom 1969. Kilderne er de samme, som benyttedes til dette, og ligesom dette bringer den ny bog heller ikke noget egentligt nyt, men indskrænker sig til at give et samlet billede af den udvikling, der har fundet sted på de tidligere bøndergårdes jorder i kvartererne omkring Bernstorffsvejen. At egnen her bevarede sit landlige udseende en generation længere end Strandvejskvartererne, skyldes vel bl. a. den relativt ringe udflytning fra byen i ældre tid i forbindelse med de dårlige samfærdselsmidler. Til gengæld undgik Bernstorffsvejen at blive et forretningscenter som Strandvejen i Hellerup. I modsætning til denne er det vedblivende villaerne og deres smukke haver, der giver den karakter, idet såvel Rådhuset som de fleste andre større bygningskomplekser ikke virker så dominerende, at de ødelægger dette helhedsindtryk.

· STEFFEN LINVALD

Bernstorffsvej i fortid og nutid

ÆLDRE billeder viser Bernstorffsvej som en idyllisk landevej, bræmmet af marker og enge. I det fredelige landskab lå gårdene spredte som små enklaver, og i det fjerne aftegnede skovene mod nord og øst deres mørke silhouetter mod den lyse himmel. Sine steder var det endda muligt at få et glimt af det smilende sund med de mange blidt vuggende sejlere. Det var derfor ikke så mærkeligt, at denne egn allerede på et tidligt tidspunkt tiltrak københavnere i tusindvis om sommeren, og selv om de fleste kun havde mulighed for at nyde naturens glæder herude en enkelt dag ad gangen, var der dog også adskillige, som fandt sig hus og hjem i disse skønne omgivelser, når varmen gjorde den beklumrede stad indenfor voldene næsten uudholdelig at opholde sig i. Nogle lejede sig – ofte under meget primitive former – ind hos bønderne, andre byggede sig et hus, og mere velhavende erhvervede sig undertiden en gård, hvor de indrettede sig en herskabelig bolig. Mange af gårdene langs Bernstorffsvej kan således betragtes som eksempel på, hvorledes almindelige bøndergårde, når de kom i københavnske rigmænds eje, udviklede sig til store lystste-

der, hvor jordens dyrkning kun dannede et fornøjeligt baggrundsaccompagnement til det liv, der nu blev levet i de fornemme saloner og i den store park, der anlagdes ved dem. Opførelsen af landsteder og københavnerens overtagelse af bøndernes gårde var derfor det første skridt henimod egnens urbanisering. Ganske vist gik der flere menneskealdrer, inden virkningerne af byboernes indtrængen i de landlige områder sporedes for alvor, men det påvirker ikke den kendsgerning, at en udvikling var sat i gang, som ikke lod sig standse. Det er iøvrigt ganske det samme, der sker i vore dage – omend i et betydeligt hurtigere tempo og takket være de forbedrede samfærdselsmidler – i en betydelig større afstand fra byen end tidligere. Byboernes overtagelse af gårdene beredte deres udstykning, som desuden fremmedes af befolkningens vækst, parret med en naturlig trang hos mange til at kunne sætte foden under eget bord i fri og landlige omgivelser. Taktfast forvandlede marker derfor til boligkvarterer, markskel til veje. Idyllen forsvandt, og den nuværende bebyggelse bl. a. ved Bernstorffsvej er kun en mager erstatning for de gamle gårde.

I reformernes kølvand

DER er nu forløbet mere end 200 år, siden det store reformarbejde på godset Bernstorff indledtes i 1764 med det formål »at fællesskab og hoverie skulle ophæves og bonden ved eiendoms rettighed deels opmuntres deels sættes fuldkommen i stand til at benytte sig af de fri hænder,

Bernstorff slot

som han herved fik med en i alle måder uindskrænket industrie«, skrev J. H. E. Bernstorffs godsforvalter Torkel Baden, der sammen med hans brodersøn A. P. Bernstorff havde været ham behjælpelig med gennemførelsen af »den ny indretning«: jordens udskiftning, hoveriets afløsning og ejendommenes overgang til arvefæste. Overalt vakte det heldig gennemførte forsøg stor opmærksomhed, men ligeså vigtigt var det, at bønderne hurtigt synes at have fundet sig til rette under de ny forhold, for allerede godt et år efter reformernes lykkelige gennemførelse kunne A. P. Bernstorff i 1768 meddele sin fader, der selv var en human godsejer, at »det er utroligt, i hvilken grad deres arbejde og deres flid er forøget, siden de er blevet selvejere og proprietairer paa deres godser«. Tre år senere – i 1771 – berettede han stolt: »der er næppe nogen borger i København, der ikke paa sine daglige spadsereture kan overtude sig derom og i Gentofte sogn se dyrkede marker i øde egne«. Nye og smukke bøndergårde satte da deres præg på de tidligere slet dyrkede marker, der af mangel på afvanding mange steder havde været sumpede eller henligget som overdrev. Levende hegn sås overalt, medens bøndernes fattige kålgårde var blevet afløst af store smukke haveanlæg. På få år havde landskabet helt skiftet karakter. Dets tidligere lidt ensformige udseende, som kun skovene, slottene og de store lyststeder havde brudt, var blevet afvekslende og rigt. Idyllen havde besejret ødemarken! Utilfredshed og fattigdom var blevet afløst af taknemlighed og velstand, og som udtryk herfor rejste bønderne i 1783 ved Kongevejen syd for

Gentofte Sø en mindstøtte til ære for Bernstorff med indskriften: »Ære – Minde efter Døden / for / Johann Hartvig Ernst / Greve af Bernstorff / som gav / udskiftede hovningfrie arvelige / Gaarde / med dem Stræbsomhed Velstand alt / til Mønster for Efterslægten / ...«.

Bernstorff gods

J. H. E. BERNSTORFF var godsets stifter og første ejer, som »ved Donations- og Concessions-Brev af 13. Juli 1761 og 2. Juli 1764 modtog denne Ejendom, der forhen laa til Jægersborg Jagtslot og tilhørte Kongen«.

Da havde Bernstorff allerede i adskillige år nydt sommerens glæder på dette sted, for allerede i 1752 havde han fået overladt den tidligere fasangård i den såkaldte Brødskov syd for Jægersborg, hvor Christian V i 1681 havde indrettet en fasanhave og en bolig til fasanmesteren. Fasaneriet ophævedes dog allerede 1724, og efter at fasanmesterens hus, der lå på den nuværende avlsgårds plads, som følge af brøstfældighed var blevet erstattet med en ny bygning, indrettedes stedet på grund af sin udmærkede beliggenhed til værtshus. Ti år senere fik oversekretær i Danske Kancelli Johan Ludvig Holstein det overladt til sommerbolig på livstid, men efter at have erhvervet Ledreborg ved Roskilde synes han at have mistet interessen for sin nordsjællandske besiddelse. Bernstorff, som på dette tidspunkt ønskede sig et fredeligt sted til »Erhaltung seiner Gesundheit und Vermehrung der Annehmlichkeit seines Lebens«, opnåede derefter i

efteråret 1752 Holsteins minde til at ansøge kongen om at få Fasangården overdraget til ejendom for der at indrette sig »eine kleine Land- und Garten Einrichtung«.

Allerede i november samme år fik han skøde såvel på Fasangården som på fasanhaven og en del af den tilstødende Jægersborg hovmark, og fra 1753 var det hans faste tilholdssted om sommeren.

Nogen imponerende bygning var den tidligere fasangård ikke, og sandsynligvis har han allerede fra første færd tænkt sig at lade den ombygge, men grundet sit store palæbyggeri i Bredgade måtte sagen dog indtil videre stilles i bero. I seks år benyttede han den derfor til sommerbolig. Samtidig begyndte imidlertid parken at tage form, og en stor frugt-, urte- og blomsterhave anlagdes. I 1759, som det synes tilskyndet af Frederik V, lod han desuden opførelsen af en ny hovedbygning igangsætte. Den blev lagt på terrænets højeste punkt, hvorfra man mod syd kunne skimte hovedstadens smukke profil og mod øst følge sejlernes vej gennem sundet. Som arkitekt benyttede han franskmanden Nicolas-Henri Jardin, der i 1755 var blevet indkaldt for at fuldføre Frederikskirken som point de vue for det ny Amalienborgkvarter.

Jardin repræsenterede den franske nyklassicisme, og Bernstorff Slot blev et af hans fornemste arbejder. Det er to etager højt med en senere indsat kvistetage, men både i facadernes leddeling og fugning, i den ganske enkle dekoration på indgangssiden mod nord og i portalernes sandstensindfatninger viste han i hvor høj en grad, han beherskede nyklassicismens enkle virkemidler. Ved at give

havesalen et halvrundt fremspring midt på sydfacaden, lykkedes det ham tillige at skabe en intim forbindelse mellem bygning og park.

Midlerne til dets opførelse rejstes for en væsentlig del ved lån hos finansmanden H. C. Schimmelmann, men økonomien var ikke desto mindre anstrengt, og man sparede, hvor spares kunne. Træet til parketgulvene hentedes ganske vist i Tyskland, men murstenene forsøgte man på hofpræsten J. A. Cramers forslag selv at lave af ler fra de omliggende marker, medens tørv fra omegnens moser benyttedes til brændsel i teglovnene. I 1762 var bygningen under tag, men endnu året efter var hverken vægge, lofter og gulve færdige, og først i 1765 kunne indflytningen finde sted. Samme år var Frederik V slottets gæst!

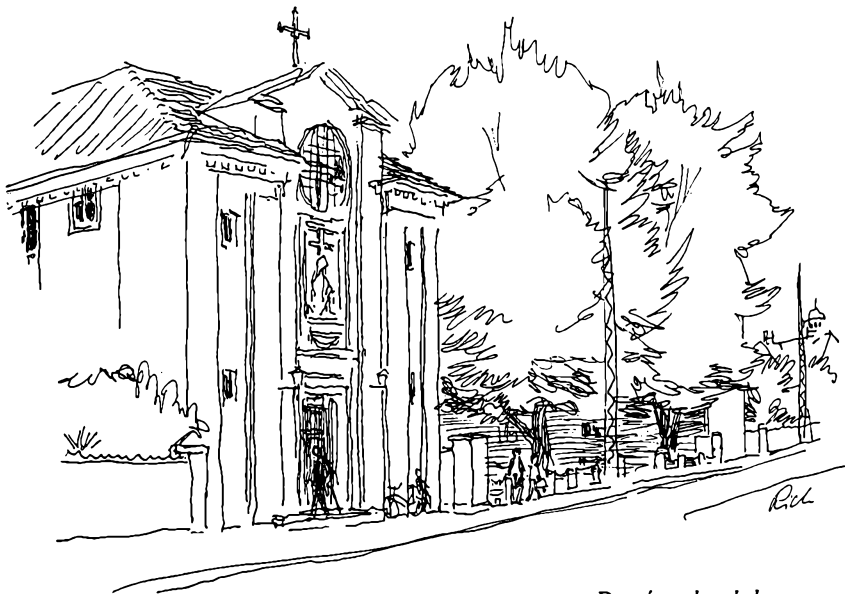
Som det havde været Bernstorffs mening, og som han havde givet udtryk for i den latinske indskrift over hovedindgangen: »Honesto inter labores otio sacrum«, hvilket betyder: »Helliget fortjent hvile mellem arbejdstunder«, skulle slottet være et fristed, hvor han i landlig fred og ro kunne nyde hjemmets hygge i sin families og sine venners kreds.

Ikke mindre intim end huset blev parken, som havde begge Bernstorffernes interesse. Sjældne træer og buske hentedes hjem fra udlandet, og særlig var der mange nordamerikanske vækster. Men også blomster-, frugt- og køkkenhaven havde deres store interesse. Parken ved Bernstorff blev et mønster for lignende anlæg rundt om i landet, og det var derfor ikke helt uden grund, at Bernstorffs privatsekretær Wasserschlebe betegnede frugt- og

urtehaven som »den smukkeste, nyeste og mest velholdte og mest vidstrakte, som nogen privatmand nogen sinde havde dyrket«. Et indtryk af Bernstorff Slot og dets herligheder giver nogle endnu bevarede dørstykker på slottet, der viser hvordan det så ud i Bernstorff'ernes ejertid.

Inden dets fuldendelse var det lykkedes J. H. E. Bernstorff at få dets tilliggende betydeligt udvidet og de omliggende jorder samlet til et anseligt gods, hvorefter han påbegyndte sit tidligere omtalte store reformarbejde på at forbedre bøndernes kår. Ved Struensees overtagelse af magten 1770 var hans dage som kongens højt betroede mand imidlertid talte, og han forlod landet for ikke siden at gense hverken det eller sit elskede gods. I Hamburg, hvor han 1772 afgik ved døden, tilbragte han sine sidste år »i et stille gudhengivent liv«, kun omgivet af nogle få venner.

Bernstorff gods gik i arv til brodersønnen, udenrigsministeren A. P. Bernstorff, der som nævnt ikke interesserede sig mindre for det end sin onkel, og ved hans død 1797 tilfaldt det hans yngste søn Magnus Carl »Greve af Bernstorff, Kammerherre og Oberst af Cavalleriet, R. af D.«, men da han havde sin faste Bopæl i Holsten, solgte han året efter hovedgården til sine to ældre brødre, men beholdt bøndergodset. 1812 blev »landstedet Bernstorff med tilhørende bygninger, forsikkrede i Brandkassen for 50.000 Rd., med haver og jordtilliggende, alt fri hovedgaardstaxt, samt heste, vogne og andre redskaber, og endelig de møbler, der findes i hovedbygningens nederste etage og i billardsalen, med billard og dets tilbehør«

Den franske skole

købt af justitsråd Ole Christian Borch, der dog allerede i 1813 overdrog det til »Hs. Excellence Cancelli-Præsident Frederik Julius v. Kaas«. I 1817 efterfulgtes denne som ejer af den rige vestindiske planter Christopher Mac Evoy fra St. Croix, der året efter tillige erhvervede Det Dehn'ske Palæ i Bredgade, hvor nu Hornung og Møller har til huse. Om hans rigdom gik der sære frasagn, og ved hans død 1838 fandtes der da også i hans gemmer bl. a. syv jernbeslåede kister, som indeholdt guld- og sølv service til en værdi af 40.000 rdlr.

Medens hans palæ i København havde været udstyret med en i datiden ukendt luksus, forsømte han til gengæld vedligeholdelsen af Bernstorff Slot, der fik lov til at forfalde. Salget af det frembød derfor store vanskeligheder, og efter fire gange forgæves at have været stillet til auktion blev det endelig på den femte, den 23. maj 1839, købt af krigsassessor Peter Hilarius Ferdinand Kalko.

En god måned tidligere havde denne overtaget det egentlige jordegods, som efter grev Magnus død 1837 var tilfaldet hans søn forst- og jagtjunker grev Egmont Bernstorff.

Godset var nu atter samlet, men udsigterne for hovedbygningens fremtid var de dårligst tænkelige, for straks efter overtagelsen lod Kalko beramme auktion over den til nedbrydning. Meddelelsen vakte voldsom harme, og i det af Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug udgivne »Dansk Folkeblad« hed det bl. a.: »I sandhed, at købe Bernstorffs slot i den hensigt at søge fordel ved dets nedbrydelse, er en vandalisk tanke, blottet for pietet imod menneskelig storhed, så sårende for den danske nationalfølelse, at den ikke kan andet end oprøre enhver patriotisk mand«. Og det gjorde ikke større indtryk, at »Kjøbenhavnsposten« forsvarede Kalko ved at hævde, at når det ikke kunne betale sig at istandsætte det, måtte han være i sin gode ret til at lade det nedbryde og »i stedet at rejse sig et simplere vaaningshus, hvor han kan boe uden fyrstelige depenser«.

Når det imidlertid lykkedes at redde Bernstorff Slot, skyldes det Christian VIII's indgriben og senere erhver-

velse i 1842 af det mindere sted, da han iflg. kabinetssekretær J. G. Adler satte »en stor historisk pris på hovedbygningen og vist ville holde den i hævd con amore«. Købet omfattede foruden lyststedet Bernstorff med tilhørende bygninger, have og jordlod, Bernstorff gods, herunder Hovmarksgården på omtrent 160 td. land, henved 144 td. land, der var afhændet til arvefæste, bøndergodset på omtrent 356 td. land, Ordrup Skov på 70 td. land og to tørvemoser. Skødet udstedtes den 15. juli 1843, men inden kongen kunne tage sit nyerhvervede gods i besiddelse, lod han under hofbygmester Jørgen Hansen Kochs ledelse hovedbygningen restaurere og istandsætte. Da slotet som bolig for en regerende konge var for lille til at rumme en større hofholdning, er det sandsynligvis ved denne lejlighed, at den oprindelige attika, der efter antikt forbillede var prydet med vaser, er blevet fjernet, og der i tagetagen er blevet indrettet værelser med kvistvinduer. Samtidig er der under kuplen ud til haven blevet indskudt en lav mezzanin. Sandsynligvis er også den nuværende kavalergård blevet bygget på dette tidspunkt.

I årene efter ombygningen tilbragte kongen gerne en del af sommeren på Bernstorff, og i 1846 modtog han her et besøg af den svenske konge Oskar den Første.

I modsætning til Christian VIII, der livet igennem bevarede sin kærlighed til Bernstorff Slot, synes hans søn, Frederik VII, ikke at have sat særlig pris på det, og i 1854 stillede det derfor til rådighed for den senere Christian IX, efter at denne ved arvefølgeloven 1853 var blevet erkendt som tronfølger. Under ham oplevede det

lille smukke slot en renæssance som mødested for de europæiske fyrstehuse.

»Her modtog han og dronning Louise – »Europas svingerforældre« – kong Edward VII af England, czar Alexander III af Rusland, hertug Ernst August af Cumberland, der alle var gift med Christian IX's døttre, sønnen kong Georg I af Grækenland, kejser Wilhelm II af Tyskland og mange andre fyrstelige personer, og Bernstorff Slot var ved disse lejligheder centrum for verdenspressens opmærksomhed« læses i den udmærkede brochure, som Civilforsvarskorpsets befalingsmandsskole har udgivet om dets historie og indretning. I sit testamente havde Christian IX ytret ønske om, at slottet efter hans død måtte blive stillet til disposition for hans yngste søn, prins Valdemar, der beboede det hver sommer til sin død 1939. I 1941 overtoges det af Statens Luftværnsskole, siden kaldt Civilforsvarsskolen og nu Civilforsvarskorpsets Befalingsmandsskole, som i årenes løb med stor pietet har fået dets smukke interiører istandgjort og restaureret, så det nu atter giver et indtryk af den dannelse og kultur, der gav det Bernstorffske hjem en særstilling i datidens Danmark.

Hovmarksgården og Lille Bernstorff

TIL den allerede nævnte endnu eksisterende Hovmarksgård ved Jægersborg Allé var oprindelig henlagt ca. 163 tdr. land af Bernstorffs hovgårdstakst. Under A. P. Bernstorff blev den i 1777 bortforpagtet til ejeren af Maglegård ved Strandvejen, generalkrigskommissær John Brown,

hvis datter Louise Elisabeth Brown overtog den efter hans fallit i 1788. I hendes tid bestod gården foruden af udhuse og stalde af et 28 alen langt stuehus med tegltag og grundmuret kælder. Hun besad den til 1816, da en jordbruger ved navn Chr. Lerche fik den tilskødet, men da han ikke kunne svare til sine forpligtelser, overtoges den to år senere af panthaveren, godsets daværende ejer grev Magnus Bernstorff, der lod den drive ved forpagtere. I 1831 hed forpagteren Rotwitt, og på dette tidspunkt omfattede gården »en teglhængt hovedbygning, 1 etage høj med kjælder og qvist og opført af muur og bindingsværk, 2 grundmurede udlængder, fremdeles en ladebygning samt et mejerihuus, disse to sidste bygninger ere af muur og bindingsværk, og ligesom de andre foranvænte udhuse, straatækkede . . .«. Da Christian VIII i 1843 erhvervede Bernstorff, kom den i hans besiddelse, men har siden 1851, da den som statsejendom blev solgt på auktion, været i privateje. Dens udstykning påbegyndtes i begyndelsen af dette århundrede.

I slotsparkens vestlige del på hjørnet af Jægersborg Allé og Vældegårdsvej ligger det tidligere landsted Lille Bernstorff. Oprindelig lå her imidlertid et lille vangehus, der bar det mærkelige navn »Smør-tyndt-paa«. I betragtning af grundens trekantede form, er dets andet navn »Trianglen« mere forståeligt. De gamle bygninger nedreves 1811 af den københavnske silke- og klædehandler Nicolay Jacobsen, der opførte det nuværende landsteds ældste fløj. Med sit halvrunde midtparti efterligner det i grundplanen Bernstorff Slot, men bygningens enkle em-

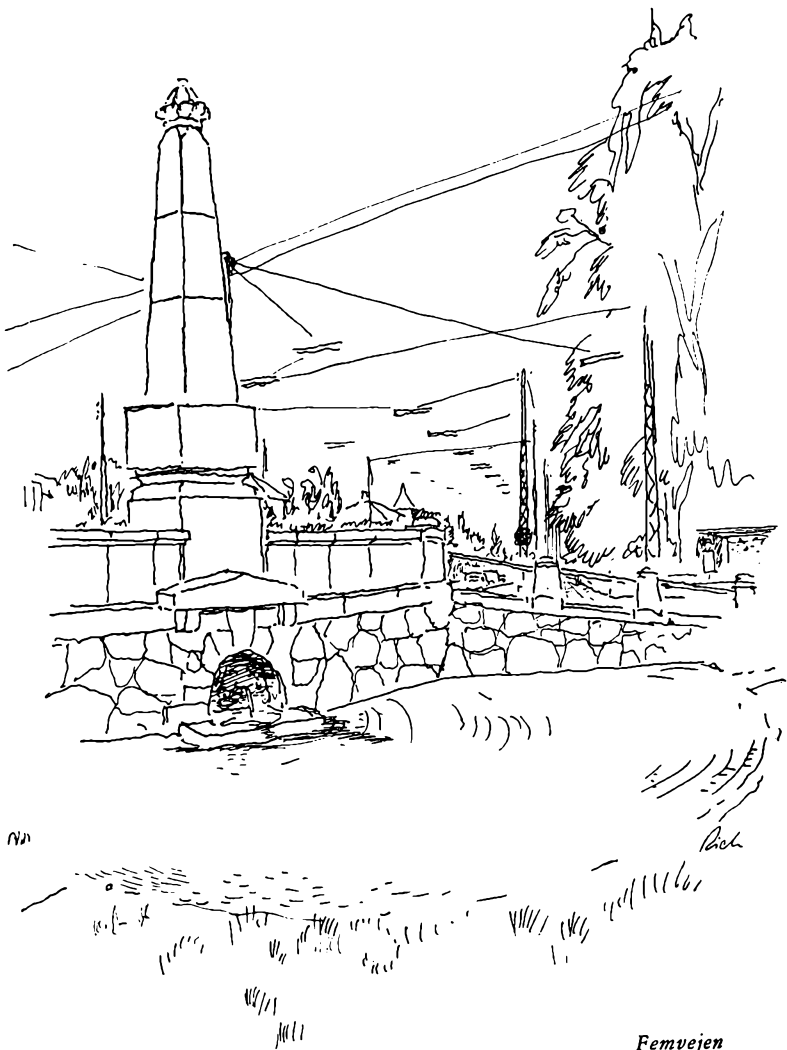
pire skæmmes unægtelig af en senere tilbygning med facade ud til Vældegårdsvej.

Rygård

På plænen foran Bernstorff Slot står Andreas Paulsens statue fra 1904 af A. P. Bernstorff, der gennem sine landbrugsreformer jo i virkeligheden var med til at lægge grunden til Gentofte kommunes nuværende struktur, og ved »Kongemindet« på Femvejen, rejst efter tegning af arkitekten Andreas Clemmensen og udført 1913 af Anders Bundgaard til erindring om Christian IX's og dronning Louises sommerophold på det mindere slot, ender Bernstorffsvejen, som blev anlagt omkring 1770 for at skabe en direkte forbindelse mellem dette og Kongevejen ved Lundehuset.

Langs denne vej opførtes adskillige af de gårde, der udflyttedes fra Gentofte, og det mål Bernstorff havde sat sig, »at sætte det gods, der blev ham underlagt i en sådan stand og gøre dets beboere så lykkelige, som ikke alene hans pligt overfor Gud, men også hans levende tilbøjelighed forlangte det af ham«, synes i de fleste tilfælde at være lykkedes, til trods for at der i begyndelsen var en vis modstand hos bønderne mod hans reformarbejde.

En stor støtte havde han haft i sin godsforvalter Torkel Baden, der som belønning for sin indsats i 1766 på lempelige vilkår fik overladt Rygård, der var på 65¹/₂ td. land, samt den gamle fæstegård i Gentofte by, som han dog senere solgte til en københavnsk skomagermester.

Femvejen

Torkel Baden tilhørte en slægt af akademikere. Han var født 1734 i Vordingborg, hvor hans fader var rektor ved latinskolen, medens bedstefaderen, som han var opkaldt efter, var død som rektor for den lærde skole i Holbæk. Broderen var den kendte filolog og kritiker Jacob Baden, der i 1780 udnævntes til professor eloquentiæ (veltalshed). Selv blev Torkel Baden student fra Vordingborg i 1754 og fik året efter sin eksamen i filosofi, hvorefter det var hans agt at studere det danske landbrugs historie. For at ernære sig blev han i 1761 ansat som assistent ved den opmåling og kortlægning af Danmark, som var blevet igangsat af Videnskabernes Selskab, men allerede 1763 blev han hovmester og snart efter godsforvalter hos J. H. E. Bernstorff på godset Bernstorff. Sit vanskelige sind og sin uorden i pengesager til trods, forblev han dog i Bernstorffernes tjeneste til han på deres anbefaling i 1771 blev ansat som inspektør for Vordingborg kron-gods. Som forfatter er han kendt for de skrifter om landbrugsforhold, han udgav. Blandt de mest betydningsfulde og som kildeskrift uvurderlig er hans »Beskrivelse over den paa Godset Bernstorff i Gientofte Sogn under Kiøbenhavns Amt iverksatte nye Indretning i Landbruget, fremlagt i nogle Breve til en Proprietair« fra 1774.

Den ny gård, han lod opføre ved Bernstorffsvej, bestod af en hovedbygning mod syd med en have foran og en staldbygning mod nord, udfør hvis østre gavl der anlagdes endnu en have. Mellem de to fløje lå gårdspladsen, der var afspærret ud til vejen af et stakit med en port.

Indvendig var den 12 fag lange og 5 fag dybe hoved-

bygning, der var opført af mur og bindingsværk og tækket med strå, langt mere herskabelig indrettet end bøndergårde i almindelighed. Fra en entré med opgang til loftet førte en dør ud til det bagved liggende køkken og spisekammer, medens en dør på hver side åbnede sig ind til en stue med et sengekammer. I bygningens ene gavl lå endvidere to kamre, og i modsætning til entré og køkken, der havde murstensgulv, var alle værelser udstyret med gulve af træ og havde gibsede lofter. Bryggers, folkestue, rullestue m. m. var beliggende i en tilbygning, der var 10 fag lang, men kun 3 dyb, hvorimod karlekammeret lå i staldbygningen, der også indeholdt laden og tærskeloen.

Badens interesse for landbrug bevirkede undertiden, at gården blev benyttet til forsøg; således vides det bl. a., at en ny plovtype blev prøvet på dens jorder i 1770. Det, der imidlertid har gjort Rygårds navn kendt i videre kredse, er digteren Johannes Ewalds ophold hos Baden. Med sikkerhed kan det ikke siges, hvor længe han har boet på Rygård, har dens sidste private ejer, overretssagfører I. Werner fortalt, da det eneste holdepunkt er et brev fra ham, dateret Rygård den 5. februar 1771, dagen efter hans Rolf Krake udkom og averteredes til salg. Imidlertid har Ewald selv udtalt, at han »lå på landet derude«, og meddelelser fra Badens brodersønner går ud på, at hans ophold må have været af længere varighed. »Dertil kommer – siger Werner – at digtet »Philet«, der er skrevet på Ellehøj – en høj tæt ved Rygård på Dyssegårdens jorder – den 16. september 1770 ved hele sit indhold tilkendegiver, at Ewald allerede dengang var nøje

kendt og fortrolig med egnen«. Dog har han næppe boet her uafbrudt fra sommeren 1770 til foråret 1771, idet han i november og december vides at have været indlagt på Frederiks Hospital. Det var sikkert ved Bernstorffs mellemkomst, at han kom til Rygård, hvor han på grund af sin sygdom vakte beboernes medynk og ved sin venlighed vandt sig venner, der bar over med hans svaghed for de stærke drikke. »Ewald var brændevinsdranker, og i det mindste da han opholdt sig på Rygård, så forfalden, at man, når man så ham gøre vers, og det gode vers, kunde fristes til at sige, poesien var fløjen ham i munden«, har en brodersøn af Baden sagt, medens en anden brodersøn bemærkede: »Digterens licentia poetica kan dog ikke udvides til drikkefrihed, den jeg, vel kun som barn, selv har set bevis for, men godt kan mindes mig, da han opholdt sig her i min farbroders hus på Bernstorffs gods«.

Om hans ophold på Rygård minder endnu denne strofe i digtet »Philet«:

Hvor Elhøj rejser sig og stolt og venlig byder
den trætte vandringsmand
at undre sig paa hvert et træ, som pryder
det nyelig skabte land . . .

I Rygårds park blev en høj opkaldt efter digteren, til hvis minde Werner desuden lod opstille en søjle med en marmorvase.

Endnu medens Ewald opholdt sig på Rygård udnævntes Baden, som sagt, til inspektør for Vordingborg kron-gods, og den 27. maj 1771 skiftede gården derfor ejer. Køberen var generalauditør Andreas Bruun, og med ham

indtrådte Rygård nu i rækken af berømte lyststeder nord for København. Bruun var kendt som »advokaten med de mange børn«. Fire gange indgik han ægteskab, og i de tre første havde han ikke mindre end 28 børn. Sandsynligvis af hensyn til dem lod han mellem gårdens to fløje opføre en seks fag lang og seks fag dyb bygning af mur og bindingsværk, der i stueetagen indeholdt en havestue og to kamre, ligesom der i selve hovedbygningen blev indrettet et ekstra køkken, hvad der kunne tyde på, at den nu var blevet opdelt i to lejligheder. Desuden udvidedes avlsbygningernes antal omkring en nordlig beliggende gårdsplads, og som den fremskridtsvenlige mand, Bruun må have været, lod han i tidens ånd anlægge en tobaksplantage, der lagde beslag på næsten halvdelen af gårdens 65 tdr. land.

Fra 1783 til 1795 tilhørte Rygård supercargo Christian Prytz, hvorefter den af hans dødsbo blev solgt til den kendte jurist, rigsfriherre Christian Ulrich Detlev v. Eggers, der fem år tidligere havde ægtet Johanne Ernestine Münter, en datter af sognepræsten ved den tyske menighed i København dr. theol. Balthazar Münter. Han blev derved svoger til forfatterinden Friederike Brun, der var gift med storkøbmanden Constantin Brun, hvis hjem var et af de mest exclusive i datidens København, hvor de ejede det Moltke'ske Palæ, Håndværkerforeningens nuværende ejendom på hjørnet af Bredgade og Dronningens Tværgade, medens sommermånederne blev tilbragt på deres landsted Sophienholm i Frederiksdal. I København ejede Eggers den herskabelige ejendom Ny Vestergade 13,

men i 1797 – samme år han erhvervede denne – døde hans hustru. To år efter indgik han imidlertid på ny ægteskab, denne gang med Antoinette Frederikke Bang, der var datter af justitiarius i Hof- og Stadsretten, konferensråd Ole Bang, der som kammeradvokat i processen mod Struensee havde været dronning Caroline Mathildes anklager og Brandts forsvarer. Selv gjorde Eggers en strålende juridisk karriere. Som professor i lovkyndighed og kameralvidenskab fik han betroet en række mangeartede opgaver, der bl. a. hidførte et snævert samarbejde med udenrigsministeren A. P. Bernstorff. Han udnævntes til legationsråd, blev siden deputeret, først i Finanskollegiet og derefter i Tyske Kancelli for i 1802 at blive overprokurør for hertugdømmerne og i 1813, det år han døde, overpræsident i Kiel.

I Holsten ejede han tre godser, og da administrationen af disse sikkert har givet ham fuldt op at bestille ved siden af sin embedsgerning, solgte han i 1810 Rygård til generalinde Pauline Sehested. Den gård, hun overtog, var imidlertid ikke helt den samme, som Eggers femten år tidligere havde købt. Blandt andet var der i 1803 blevet opført en ny og herskabelig hovedbygning i stedet for det lille havehus, Andreas Bruun havde bygget. Hvem Eggers har benyttet som arkitekt vides ikke, men at han må have været opdraget i den Harsdorff'ske nyklassicisme og samtidig være blevet påvirket af C. F. Hansens empire er der næppe tvivl om, når man betragter ældre billeder af det landsted, han opførte på Rygård. Det var en etage højt over kælderen med en kvistetage under det

Rich

Staldlænge til
„Hovmarksgården“

afvalmede tag. Midt på facaden førte fra haven en dobbeltløbet monumental sandstenstrappe op til en havestue. Foruden denne og en spisestue indeholdt stueetagen seks andre værelser, der alle havde gibsede lofter og dobbelte engelske vinduer. I tagetagen fandtes yderligere seks værelser og i kælderen otte foruden køkkenet.

Men Eggers nøjedes ikke blot med at indrette sig selv en herskabelig sommerbolig. I lige så høj grad interesserede han sig for gårdens drift. Avlsbygningerne udvidedes og forbedredes, således at han havde den glæde at se Rygård fremhævet som et mønsterbrug.

Generalinde Sehested, der efterfulgte ham som ejer, var, da hun købte gården, en ældre dame og enke efter generalløjtnant Johan Fr. Sehested. Selv var hun datter af storkøbmanden Michael Fabritius og således søster til konferensråd Fabritius de Tengnagel, ejeren af Enrum i Vedbæk. Rygård beboede hun til sin død 1819, og hendes søn generalmajor og kammerherre Johann Friederich von Gyldenstjerne Sehested, der arvede den, solgte den 1820 til Antoinette von Eggers, overpræsidentens enke, som aldrig havde kunnet glemme mindet om de lykkelige år, hun havde boet på Rygård, men ikke desto mindre beholdt hun den kun i seks år, idet hun i 1826 solgte den til proprietær Withus Berring, der to år senere overlod den til sin søn, Peter Withusen Berring, der var uddannet landmand.

Sterm fortæller, at Rygård på hans tid bestod af »en teglhængt hovedbygning, der er en een etage høj med kjælder og dobbelt qvist og afgiver en herskabelig bopæl,

samt tvende straatækkede sidebygninger, som begge indeholde beboelses-lejlighed ...«. I den nordre fløj boede Withusen iøvrigt selv med sin hustru, en velhavende københavnsk sadelmagemesterdatter, da hovedbygningen forekom dem begge for stor og derfor om sommeren udlejedes til landliggere. Haven og »en liden lystskov« indtog fem tønder land.

Det var et lykkeligt familieliv, der dengang blev levet på Rygård, hvor en talrig børneflokk – to drenge og otte døtre – voksede op i sunde og landlige omgivelser, men med faderens tidlige død i 1847 holdt sorgen sit indtog. Dog først i 1851, da børnene var blevet voksne, solgte hun gården. Den ny ejer var bagermester J. W. Scheer, der dog allerede i 1856 skødede den til baron Carl Wilhelm Knuth, som i 1871 tillige købte Bjerregård, »den lærde bonde« Hans Jensens gamle gård ved Lyngbyvej. Desuden udvidede og ombyggede han Rygårds gamle smukke hovedbygning, forhøjede den med en etage, og efter at hans datter var blevet enke og var flyttet hjem, indrettede han hende en selvstændig lejlighed i en tilbygning, han lod arkitekten Vilhelm Tvede opføre ved dens sydlige gavl. Endelig lod han parallelt med Bernstorffsvejen bygge en stald og på avlsgårdens nordside en stor lade.

Knuth var en dygtig landmand, og gården var ikke blevet erhvervet i spekulationsøjemed. Alligevel undgik hovedstadens vækst i hans ejertid ikke at få indflydelse på hans dispositioner. Selv ønskede han ikke at igangsætte sine to gårdes udstykning, omend anlægget af en del

af Rygårds Allé i 1891 skyldes ham. Et norsk konsortium fristede ham imidlertid i 1898 til at sælge til en efter datidens forhold meget høj pris, men da grundsalget svigtede, blev Knuth i 1901 som ufyldstgørende panthaver igen ejer af de to gårde, som han dog allerede året efter fik solgt til proprietær C. L. Ibsen. Under ham blev jordene udstykket og en del grunde frasolgt, men hovedparten overtoges i 1916 af A/S De Ibsenske Grunde i Gjentofte Sogn, der var dannet af direktør H. Siegumfeldt og overretssagfører Johannes Werner, der selv overtog Rygårds hovedbygning, hvor han indtil 1930 havde sit hjem. Den blev derefter overtaget af den katolske Sct. Michaels Stiftelse og er nu udvidet og ombygget til skole.

Lundegård

MOD syd grænsede Rygård op til Lundegård, der oprindeligt havde samme arealtilliggende som denne, men i modsætning til egnens øvrige gårde, har den aldrig været en egentlig bondegård. Dens navn skyldes den lille skov, der lå ved Lundehussøen, som også Lundehuset på Københavns grund var opkaldt efter. Lukas Stiftelsens store hospitalskompleks indtager nu den plads, hvor gården tidligere var beliggende.

Ved udskiftningen tilfaldt Lundegård bonden Niels Pedersens enke, der imidlertid aldrig satte bo på sin ny ejendom, for allerede den 22. oktober 1767 solgte hun den til auktionsdirektør og brygger i København Johan Frimodt, der byggede sig en gård på Bernstorffsvejens

østlige side, syd for Rygård. Foruden avlsbygninger bestod den af en herskabelig indrettet hovedbygning på en etage med gennemgående kvist, der var grundmuret og teglhængt i modsætning til udhusene, som var af egebindingsværk og sikkert tækket med strå. Til gården sluttede sig en smuk anlagt have.

Noget billede af ejendommen i denne skikkelse kendes ikke. Det vides imidlertid, at den tiltalte Bernstorff så meget, at han som påskønnelse skænkede Frimodt Lundeskoven. Gården ejede han til 1781, da den blev erhvervet af tidligere guvernør i Trankebar, senere stempelforvalter og arkivar ved Øresunds toldkammer David Brown, en broder til den tidligere nævnte generalkrigskommissær John Brown. I fællesskab havde de to brødre i 1759 stiftet et stort handelsfirma, hvis skibe både besejlede Øst- og Vestindien, og dets tilbagegang var grunden til, at David Brown i 1786 skilte sig af med Lundegården, der blev overtaget af de to københavnske borgere Christopher Glerup og Jonas Mumsen, som tre år senere solgte gården til deputeret i Admiralitetskollegiet, grev Friedrich Knuth, der i 1802 tillige blev ejer af Knuthenborg.

Muligvis er det i hans ejertid, at hovedbygningen fik sin endelige skikkelse og kvisten fjernedes, således at den i udseende kom til at minde stærkt om Rygård. Sterm fortæller 1834, at den da bestod af »en grundmuret og teglhængt hovedbygning samt 6 straatækkede udhuse, opførte af muur og bindingsværk ...«. Efter Knuths død 1818 blev Lundegård overtaget af hans yngste datter Frederikke Louise Knuth, der var gift med den senere fi-

nans- og statsminister A. W. Moltke til Bregentved, og i denne slægts eje forblev gården derefter i godt tyve år, indtil den 1840 blev købt af den tidligere omtalte forpagter af Hovmarksgården, proprietær Wilhelm Rottwitt, der i 1842 blev medlem af det første sogneforstanderskab i Gentofte. Han ejede den til 1860, og efter flere ejerskifter blev den endelig i 1902 købt af proprietær C. L. Ibsen, der som allerede nævnt omtrent samtidig med udstykning for øje købte Rygård og Bjerregård. Lundegård, der i årenes løb var skrumpet ind til en ejendom på 35 tdr. land, blev derefter i 1916 overtaget af aktieselskabet De Ibsenske Grunde i Gjentofte Sogn, og to år senere blev den med 10 tdr. land solgt til Sankt Lukas Stiftelse. Der skulle imidlertid gå endnu en lang række år, inden det påtænkte hospital blev bygget på den gamle gårds plads, thi først i 1930 blev dets opførelse påbegyndt, og det eneste minde om Lundegård er i dag den smukke lindeallé, der fra Bernstorffsvej fører op til kirken.

Søholm

MED udsigt over Lundehussøen og med indkørsel fra Kongevejen til Lyngby ligger endnu det tidligere landsted Søholm. Det er bygget på et areal, som oprindeligt hørte ind under Rygård, men som i 1773 blev solgt til kasserer ved Asiatisk Kompagni Jacob Holm. Om det hus, han her lod bygge, vides intet udover, at han ejede det i 10 år, indtil han arresteredes for at have bedraget kompagniet for ikke mindre end 673.737 rdlr. 74 sk. ganske nøjagtigt.

Søholm

Når dette bedrageri havde kunnet gennemføres, skyldtes det, han havde haft to medskyldige, et medlem af direktionen, der ved opdagelsen begik selvmord, og en af kompagniets bogholdere, som det lykkedes at flygte til Sverige. Selv kom han til, som det hedder i en anden forbindelse i denne sag, på grund af »den opsigt, kasse manglen gjorde, der så nær angår så mange anseelige mænds ære og velfærd, og hvis udfald middelbar eller umiddelbar vil have indflydelse på den betydeligste del af nationen . . .«, at tilbringe 14 år i fængslet, da man – med rette eller urette – havde ham mistænkt for at have stukket betydelige summer til side. Som følge af alderdom og svaghed løslodes han 1797 på den betingelse, »at han uden lov og dom igen vilde indtræde i fængsel, dersom det nogensinde kunde bevises eller opdages, at han havde tilvendt sig eller tilbageholdt det mindste af interessenternes midler« eller stået i svigagtigt forhold til sin medskyldige. Sit kære landsted havde han, som sagt, forlængst mistet. Efter hans arrestation var det blevet solgt til en københavnsk isenkræmmer. I rækken af kendte lyststeder indtrådte det dog først i 1802, da det blev erhvervet af grosserer Joseph Nathan David, der udvidede dets tiliggende og opførte en ny hovedbygning samt en stald. Som arkitekt benyttede han den tidligere landbygmester i Holsten C. F. Hansen, der et par år tidligere havde bosat sig i København, hvor genopførelsen af Christiansborg og det nye Råd- og Domhus var blevet ham betroet. Ligesom i Altona, hvor han havde haft sit hjem, arbejdede han dog også i København for private bygherrer, og som

han dér langs Palmaille og Elben havde bygget en række rigmandshuse og store landsteder i en enkel og sober stil, skabt under påvirkning dels af romersk arkitektur fra antiken og barokken, dels under indflydelse af den samtidige franske nyklassicisme, således blev der på lignende vis i København lagt beslag på hans rige evner. Søholms beliggenhed ved Lundehussøen må på sin vis have mindet ham om de landsteder, han få år tidligere havde bygget langs Elben. Om den herskabelige hovedbygning, hvis facader er karakteristiske for C. F. Hansens måde at udtrykke sig på, har Jørn Rubow i sit værk om ham bl. a. udtalt, »at nordsiden er gennemført uden anden højdebetoning end den store portal, medens på sydsiden midten gennembryder taglinien i tre fags bredde og danner en kvist, afsluttet af en trekantgavl«. Dette modsætningsforhold mellem det lodrette og vandrette, der fremkalder en spænding som giver liv i den ellers glatte og prunkløse facade, betragter Rubow som et typisk træk i C. F. Hansens kunst. Nok så ejendommelig var dog den nærliggende trefløjede stråtækte staldbygning.

Det var på dette landsted Davids søn, den senere så kendte politiker og nationaløkonom C. N. David tilbragte en række lykkelige somre i sin barndom og første ungdom. Efter faderens død 1830 blev det imidlertid solgt til Alphonse Casadaban, der ønskede at indrette det til traktørsted for det dannede borgerskab, som efter hans mening manglede et sådant, hvor det i landlige omgivelser kunne nyde livet »uden at være blandet med det almindelige publicum«. Han fik da også i 1831 bevilling

hertil, men savnet har nok ikke været så stort, som han havde antaget, for efter godt et års forløb måtte han indstille bedriften, men Søholm lykkedes det ham dog først at få solgt i 1835, da traktørvirksomheden uden større held genoptoges af dets ny ejer Niels Magnus Rørstrøm.

»Søholm, et lyststed, smukt beliggende på den nordre bred af Emdrup Sø (d.v.s. Lundehussøen) ved landevejen til Helsingør, udmærker sig ved sin smagfulde hovedbygning og sit skønne haveanlæg; . . . Bygningerne bestaae af den nævnte hovedbygning, der er to etager høj og teglhængt samt en straatækket staldbygning . . .«, hedder det hos Sterm. Ved en ombygning i 1860'erne tilføjes de to lave fløje på hovedbygningens øst- og vestside, men bortset her fra har den bevaret sin oprindelige skikkelse.

I 1877 erhvervedes Søholm af den kendte entreprenør og politiker, etatsråd Niels Andersen, som ejede det til sin død 1911, hvorefter det overtoges af Gentofte kommune, som året efter frasolgte hovedbygning og park, medens dets øvrige tilligende udstykkedes til villagrunde. Ved Lyngbyvejens udvidelse for nylig er Søholmsparken, som stedet nu kaldes, blevet stærkt beskåret og en villa nedrevet.

Helleruplund

HELLERUPLUND, der ligger et stykke nord for Rygård, var indtil 1875 kendt under navnet Nordre Svejgård. Sammen med den forlængst nedrevne Sønder Svejgård, der lå

ved det nordlige hjørne af Bernstorffsvej og Kildegårdsvej tilfaldt den ved udskiftningen »Unge Niels Andersen«, der på Bernstorffsvejs østside opførte en firlænget, stråtækt gård. Stuehuset, der lå mod syd, indeholdt den egentlige beboelse, i den vestre fløj var der en gennemkørselsport ud til vejen foruden en mindre lejlighed, et karlekammer, en skærelø etc.; i den nordre var der bl. a. en heste- og kostald og i den østre en gennemkørselsport ud til marken samt lade og lo. Senere opførtes vest for stuehuset nok en bygning, hvori bl. a. var indrettet en havestue og et sovekammer og i loftsetagen yderligere to værelser.

På grund af datterens ægteskab blev den 76¹/₂ tdr. land store gård i 1774 delt, og Søndre Svejgård opført. Nordre Svejgård, der længe forblev i slægtens eje, tilhørte i fyrretyve år – fra 1831–1871 – den kendte landmand Søren Johan Lemche, der i en periode var medlem af Gentoftes sogneforstanderskab. I hans ejertid førtes der på gården et muntret og livligt hus, ikke mindst om sommeren, hvor nogle værelser var udlejet til københavnere – således i en række år til etatsråd Edvard Collin og hans familie.

Nogle år efter Lemches død blev gården solgt, og det var den ny ejer, der gav den sit nuværende navn, og efter at den i 1880 var blevet erhvervet af rådmand Fr. Christopher Bülow opførtes den nuværende ret herskabelige hovedbygning med facade ud til Bernstorffsvej. Under dens følgende ejer, grosserer Andreas Henningsen udstykkedes dens jorder. Det er iøvrigt efter denne ejendom, at Helleruplund sogn og kirke er opkaldt. Kirken, der ligger

på hjørnet af Bernstorffsvej og Sehestedsvej, er bygget 1955–56 af arkitekterne Wittmaack og Hvalsøe.

Også Søndre Svejgård forblev i en længere årrække i slægtens besiddelse, og gik derefter over til en plejesøn af den sidste ejer, hvis brodersøn, der arvede den 1891, lod den udstykke, men først i 1930'erne nedreves gårdens gamle stråtækte bygninger, der havde bevaret deres oprindelige skikkelse og bestod af et stuehus mod nord, en vestfløj med en gennemkørselsport ud til marken foruden lade og lo og en søndre fløj med karlekammer og stald. På stedet ligger nu det moderne boligkompleks: Svejgården kaldet.

Heslegård

DE mange gårde langs Bernstorffsvejen bar som allerede omtalt vidnesbyrd om de landlige forhold, der herskede her helt op i dette århundrede. Villaer og store boligblokke breder sig nu på de tidligere marker og enge, og de fleste gårde er forlængst forsvundet eller ombygget til ukendelighed. Det gjaldt Helleruplund, og det gælder ikke mindre Heslegård på vejens vestside. Med den nuværende herskabelige ejendom har den oprindelige Heslegård kun navnet tilfælles. Det var en typisk firlænget bondegård, som det synes, bygget af bindingsværk med stråtag. Stuehuset lå mod vest, mod syd fandtes stalden, der bl. a. også indeholdt et karlekammer, mod øst lå en portfløj med vognremise, svinestald, fårehus, tørvehus etc. og mod nord laden med tærskelo. Gården må have

Zarens hus i Bernstorffsparken

Pich

ligget lidt tilbagetrukket fra vejen, for ud til denne var »en indkjørselsport af stakit med beslag for«.

Disse bygninger var opført af bonden Jens Jensen, der ved udskiftningen var blevet ejendommens ejer. Han var broder til »den lærde bonde« på Bjerregården og til Øre-

gårds første ejer. Når han gav sin nybyggede gård navnet Heslegård skyldes det nogle agre, der kaldtes Hessel-spjældene, som hørte ind under denne.

Megen glæde har han ikke haft af sin ny gård, da han allerede døde 1771. Fem år senere skødedes den af hans enke til deres ældste søn Peder Jensen, og ved auktion formodentlig efter hans død blev den i 1812 solgt til bogholder Mathias Herforth for fem år senere at blive overtaget af statsminister Frederik Julius Kaas, der tidligere havde ejet Lille Tuborg på Strandvejen i Hellerup og i 1813 købt Bernstorff, som han netop havde skilt sig af med. Den gamle bondegårds stuehus var ham dog for beskeden en bolig, og syd for denne opførte han derfor en ny. »Bygningerne, der ere opførte af afdøde gehejme-statsminister Kaas, beståe af en borggård med 2de stuehuse – meddeler Sterm 1834 – hvoraf det ene er grundmuret og det andet opført af muur og bindingsværk, smagfuldt indrettet med herskabelige værelser; ladegården adskilles fra førstnævnte ved kostaldslængen, der er indrettet på holsteensk måde til 36 køer og består af 2de længder, opførte af muur og bindingsværk og indrettet til lade, hestestalde, vognremise o.s.v.. Alle bygningerne ere rørtækkede . . . Ved gården er en smuk have på 9¹/₂ td. land, der, foruden en mængde sjeldne vilde træer, indeholder 1700 fine frugttræer i den frodigste væxt samt et smukt driveri med 2de rækker mistbænke. Midt i haven ligger et bindingsværks huus med smukke værelser, indrettet til beboelse for en liden familie; herfra haves den skønneste udsigt til søen og omliggende skove . . .«.

Heslegård var således ikke længere nogen almindelig bondegård – tværtimod dens bygninger og park viste, det var standspersoner, som nu havde taget den i besiddelse, for hvem en herskabelig bolig var hovedsagen, og med sine 83¹/₂ tdr. land har den således delt skæbne med så mange andre af egnens landbrugsejendomme, at blive forvandlet til en lystgård, der kun beboedes af ejeren i de varme sommermåneder.

Under Heslegård hørte nu også Kildeskoven, som en allé førte hen til. Skoven, der var på 4 tdr. land, var blevet anlagt omkring 1790 af den kendte Gentoft provst Hans Jørgen Christian Høegh ved en kilde på en af præstegårdens marker. Sønnen Jørgen Høegh, som ved faderens død 1805 efterfulgte ham i embedet som sognepræst, overdog den imidlertid ved kgl. reskript af 20. maj 1820 til Kaas på den betingelse, at »en på det afhændede stykke jord værende kilde holdes i forsvarlig stand og at skoven om samme vedligeholdes«. Kilden var indhegnet med sten, og i et hus af mur og bindingsværk boede en opsynsmand, der ligeledes skulle føre tilsyn med en nærliggende humlehave og de mange skovgæster, der om sommeren besøgte stedet.

Ved Kaas død i 1827 blev Heslegård solgt, og under en af de følgende ejere Anthon Ludvig Claesen, der var medlem af sogneforstanderskabet i Gentoft, frasolgtes i 1847 en parcel, hvor ejendommen Heslehøj opførtes, men gårdens egentlige udstykning påbegyndtes dog først så småt, efter at ejeren af Nordre Svejgård grosserer Andreas Henningsen i 1895 havde overtaget den. Gårdens føl-

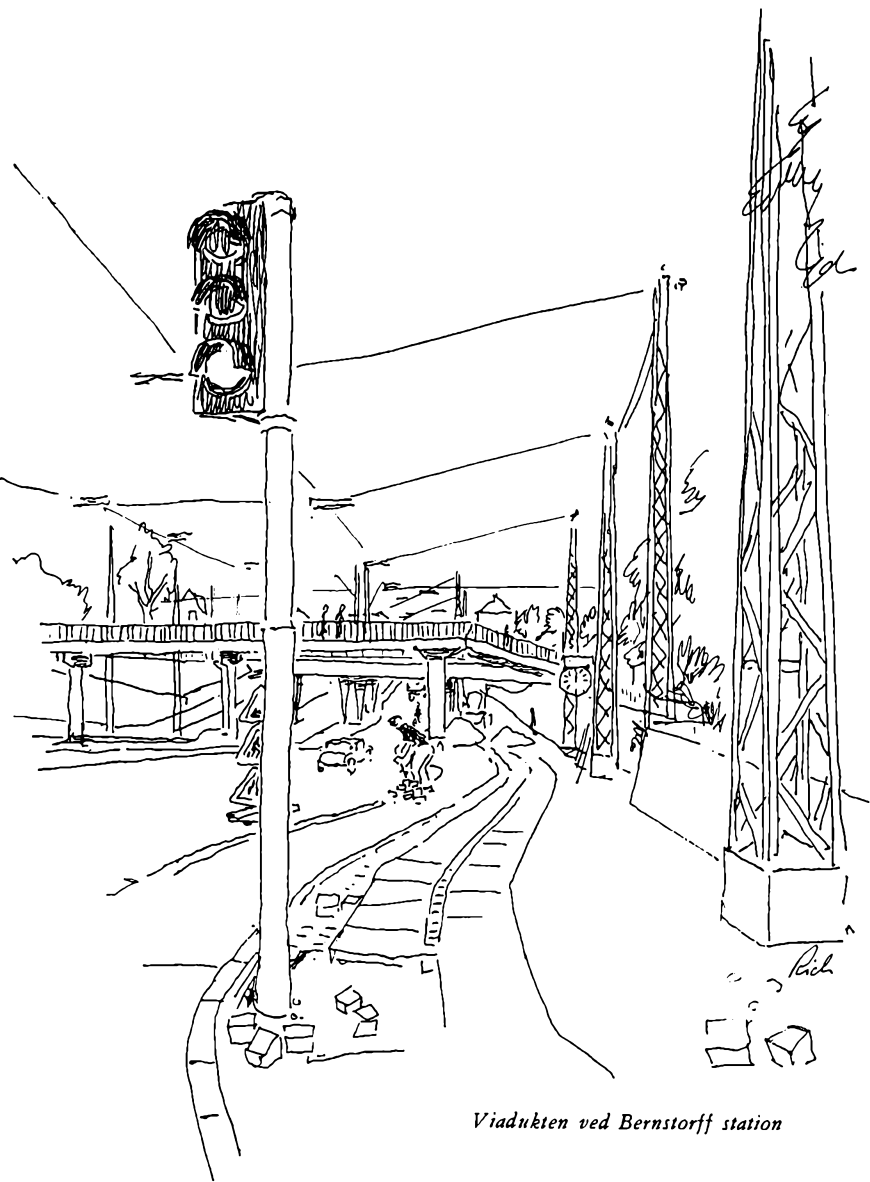
gende ejer var overretssagfører Lauritz Zeuthen, der både var kendt som politiker – bl. a. var han 1904–06 medlem af sognerådet – og for sine store kunstneriske interesser – han var således medlem af gallerikommissionen og af direktionen for Ny Carlsbergfondet. Efter hans død skænkede hans to søstre hans meget betydelige formue til et mindelegat i hans navn »med det formål at støtte sådanne bestræbelser på det videnskabelige, kunstneriske eller praktiske område, som efter legatbestyrelsens skøn vil være af betydning for det danske samfund«.

Det var iøvrigt i hans ejertid, at Heslegård fik sin nuværende skikkelse.

Heslehøj var oprindelig et ganske enkelt enetages hus med stråtag, indeholdende fem værelser forned og det samme i tagetagen. I 1884 ombyggedes det til ukendelighed af grosserer Andreas Henningsen. Det fik nu skikkelse af et to etages højt fransklignende »chateau« med kuppeldækket laterne over midtpartiet, og det var i denne bygning, at filmspioneren, generaldirektør Ole Olsen, som i 1915 var blevet dens ejer, havde sin berømte kunstindustrielle samling af fajancer, porcelæner, sølv etc.

Høeghsminde

DA grev Holck Winterfeldt i året 1800 lod Maglegårdens og Tranegårdens jorder i Hellerup bortsælge på auktion, blev en parcel af Tranegården på 16¹/₂ tdr. land købt af den tidligere nævnte Gentofte provst Hans Jørgen Christian Høegh, som gav sin nyerhvervede ejendom navnet

Viadukten ved Bernstorff station

Høeghsminde. Ved hans død 1805 gik den i arv til sønnen, der fem år senere solgte den ene halvdel til danseren Carl Dahlén, som netop i disse år havde bygget sig et lyststed i Gentofte, den anden til højesteretsassessor Hans Rosenkilde, der i 1827 desuden erhvervede Dahléns halvdel. I hans ejertid bestod Høeghsminde iflg. Sterm af »et grundmuret og teglhængt stuehus, 1 etage højt med kjælder, og tvende stråtækkede udhuse, opførte af muur og bindingsværk . . .«, hvortil hørte en smuk have på to tdr. land. Efter hans død erhvervedes den smukke ejendom 1838 af kommandør Christian Wulff, der havde en lang og begivenhedsrig karriere bag sig. Med hæder havde han 1807–11 deltaget i krigen mod England, hvorefter han til 1812 havde gjort tjeneste i Frankrig, og et par år før han købte Høeghsminde, havde han været chef for korvetten »Diana« på et togt til Vestindien. Fra 1810–37 var han desuden ejer af herresædet Petersgård i Præstø amt. For sine fortjenester blev han 1841 udnævnt til kammerherre, og i 1842 blev han kontreadmiral. Samme år solgte han Høeghsminde til ejeren af Taffelbay på Strandvejen, sekretær Georg Frederik Lindorff, der 1842 blev valgt til formand for det første sogneforstanderskab i Gentofte. Høeghsminde tilhørte ham dog kun i seks år, hvorefter den indtil hovedbygningens nedrivning 1935 ikke havde mindre end 14 forskellige ejere. På grunden ligger nu det store boligkompleks Høeghsmindeparken, der er bygget af arkitekt Charles I. Schou, men først for et års tid siden faldt det sidste minde om det gamle landsted, et udhus som indtil da havde overlevet tidernes storme.

Maltegården

HVOR Gentoftes nuværende rådhus blev bygget 1934 lå i tidligere tid den anselige 74¹/₂ td. land store Maltegård, som ved udskiftningen var tilfaldet bonden Rasmus Pedersen, der nedrev sin gamle gård i Gentofte by og flyttede den ud på sine nye jorder ved Bernstorffsvej. Dette må være sket i løbet af vinteren 1770–71, for om efteråret havde han solgt sin gårdsplads inde i byen til kromanden på de vilkår, »at den på grunden forefindende gl. bygning med træerne i haugen ere dette kjøb aldeles uvedkommende, men tilhører mig, som jeg med allerførste leylighed skal bringe af pladsen til min egen tjeneste . . .«. Dette skete også, og i 1784 erfarer vi, at den ny gård ved Bernstorffsvej, der da tilhørte Rasmus Pedersens umyndige søn Peder Rasmussen, bestod af et 12 fag langt stuehus mod nord, der var bygget af egebindingsværk med lerklinede vægge og stråtag, en vestfløj med gennemkørselsport, hvori der fandtes både en heste- og kostald foruden lade og karlekammer, en sydfløj med »2de tærskeloer og 2de sædelader« samt en østlænge med gennemkørselsport, hølade og tørvehus. Som stuehuset var alle disse bygninger opført af egebindingsværk med lerklinede vægge og stråtag. Såvel udadtil som indadtil præsenterede denne ejendom sig altså som en typisk sjællandsk bondegård.

Af en vurdering fra 1809 fremgår det imidlertid, at stuehuset er blevet ombygget. Det er nu 15 fag langt og grundmuret på de tre sider, ligesom det også indvendig

synes at være blevet moderniseret, bl. a. har stuerne nu fået bræddegulv. Længerne synes ligeledes at være blevet ombygget, og i de følgende år fortsattes ejendommens gradvise forbedring især efter en mindre brand på den i februar 1844.

I Rasmus Pedersens slægt forblev gården til 1890 – altså i langt over 100 år. Det var hans oldebarn, Anders Christian Rasmussen, der skilte sig af med den, efter at han havde ejet den i tyve år.

Anders Christian Rasmussen var en meget driftig mand. Ikke blot var han fra 1877–91 medlem af sognerådet, men var bl. a. også i 1874 medstifter af Gjentofte Sogns Fortsættelsesskole, der senere udviklede sig til Teknisk Skole. Som landmand var han i mange henseender en foregangsmand, således var han den første på egnen, der fik et damptærskværk. I hans tid moderniseredes det gamle stuehus, hvis stråtag erstattedes af et spåntag. Da det om sommeren var udlejet, indrettede han sig i stedet en lejlighed i den vestlige fløj. Selv var han en glad og munter mand, der gerne samledes med slægt og venner omkring et festligt dækket bord.

Som ejer afløstes han af slagtermester Jacobsen-Ellegaard, der i 1896 solgte gården til grosserer L. E. Bruun, som omkring århundredskiftet påbegyndte jordenes udstykning. Vejen, der bærer hans navn, minder endnu herom. Han døde i 1923, men udstykningen fortsattes af A/S Maltegårdens Villakvarter, og i 1931 købte Gentofte kommune med henblik på opførelsen af et nyt rådhus gårdens bygninger og nærmeste tilliggende. To år senere

Kildeskovhallen

brændte udhusene og stuehusets tag, og med opførelsen af det nye rådhus forsvandt derefter de sidste rester af den hyggelige gamle gård.

Rådhuset

MEDENS Gentoftes nuværende rådhus, som nævnt, ligger på Maltegårdsens tomt, var dets forgænger, det nu (1970) nedrevne rådhus på hjørnet af L. E. Bruuns Vej og Rådhusvej bygget på dens jorder. Det var opført af arkitekten Andreas Thejll, og ved dets indvielse 1903 betragtedes det som et symbol på Gentoftes udvikling til en moderne villaforstad, hvis vise mænd fandt, at det gamle bondesamfunds hidtidige sognerådslokale i Jægersborg Skole ikke længere var i stand til at opfylde de stigende krav til den kommunale administration.

Længe varede det imidlertid ikke, før det ny rådhus også viste sig at være for lille, og i flere nærliggende villaer indrettedes derfor kontorer. Pladsbehovet øgedes dog stadig, og i 1934 indstillede et nedsat udvalg til kommunalbestyrelsen derfor at antage et af arkitekten Thorvald Jørgensen udarbejdet projekt til et nyt rådhus – det nuværende. Forslaget vedtoges, og i december 1936 fandt dets indvielse sted. Snart viste også dette sig at være for lille, og det udvidedes derefter med en nordlig fløj, som indviedes midt under krigen i 1944. Men rådhuset er stadig for lille!

Syd for rådhuset ligger Gentofte kommunes brandstation, der blev taget i brug 1939.

Bernstorffsvejen som den er

I modsætning til Strandvejskvarteret, der fik sin endelige skikkelse i årene omkring århundredskiftet, stammer størstedelen af den nuværende bebyggelse langs Bernstorffsvejen fra mellemkrigsårene. Det gælder ikke blot Lukas Stiftelsen og rådhuset men også de store boligkareer og de fleste villaer. Svejgården og Høeghsmindeparken er allerede omtalt ligesom den nuværende Heslegård, og af rækkehuse er der grund til at fremhæve dem Thorkild Henningsen i 1927–28 opførte på begge sider af vejen syd for rådhuset og brandstationen. I udformningen af denne særlige funktionsbestemte boligtype betragtedes han med rette som foregangsmand. Sit gennembrud havde han allerede fået i 1921 med de såkaldte Bakkehuse ved Bellahøj, som han byggede sammen med Ivar Bentsen. Desuden har han i Hellerup bygget rækkehusene i Sundvænget og på Frederiksberg de karakteristiske rækkehuse på Fuglebakken, for at nævne nogle eksempler. Som disse danner også hans rækkehuse på Bernstorffsvej en enhed og en velmotiveret afveksling i den øvrige bebyggelse af villaer og større boligkomplekser.

Dette gælder også Kildeskoven og Springbanen, hvor Gentoftes kommende kulturelle center er projekteret. Dets udstykning påbegyndtes i 1948 af dets daværende ejer skibsreder A. P. Møller, og i februar 1969 blev der udskrevet en nordisk arkitektkonkurrence til det ny center, der først og fremmest skulle omfatte et nyt hovedbibliotek. Da biblioteket imidlertid kun ville beslag-

lægge en mindre del af det areal, der stod til rådighed, ønskede man derfor også »belyst mulighederne for indplaceringen af andre institutioner til foreningsformål, teater-, musik- og udstillingsformål«. I alt indkom der 59 forslag, og førstepræmien tilfaldt arkitekterne Hans Dall og Torben Lindhardtzen, med Søren Overgaard og Thyge Thygesen som medarbejdere. Dommerkomiteen anførte, at den gerne havde set en nærmere kontakt etableret mellem det kulturelle og det sportslige center, som indledtes med opførelsen af svømmehallen, der er projekteret efterfulgt af to idrætshaller efter tegning af dens arkitekter Karen og Ebbe Clemmensen. Svømmehallen udmærkedes iøvrigt med diplom af Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse. Ud fra denne er Bernstorffsvejen blevet udvidet til to kørebaner i hver retning, mod tidligere een, med fortov og cyklesti på hver side. Samtidig er jernbanebroen over den blevet erstattet af en ny og bredere, og desuden er en gangbro blevet etableret mellem Springbanen og Bernstorffsvejens S-station.

Ligesom Bernstorfferne for godt 200 år siden iværksatte et reformarbejde, der lagde grunden til Gentofte kommunes nuværende struktur, og som blev betragtet som forbilledligt overalt i landet, således vil fuldendelsen af det kulturelle og sportslige center kunne betragtes som udviklingens foreløbige slutsten og komme til at stå som et eksempel til efterfølgelse for landets øvrige kommuner. Og Bernstorffsvej, der blot for et par menneskealdre siden var en almindelig landevej, vil da blive en ligeså vigtig trafikåre som Strandvejen.